

Radosław Furmaga

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Nieznany Tolkien

The Unknown Tolkien

Słowa kluczowe

Biografia, fantastyka, literatura, Tolkien, twórczość

Streszczenie

Artykuł „Nieznany Tolkien” przedstawia postać i twórczość wielkiego pisarza i naukowca Johna RONALDA REUELA TOLKIENA. Zawiera biografię autora, począwszy od narodzin w Republice Południowej Afryki, a skończywszy na ostatnich dniach życia i jego śmierci w Anglii. Życie Profesora z Oksfordu było tak samo ciekawe jak świat przedstawiony w jego powieściach, co świadczy o tym, iż to właśnie codzienna egzystencja była największą inspiracją do tworzenia powieści fantastycznych. Twórczość Tolkiena stała się kultowa i zmieniła oblicze literatury na świecie dając inspirację pisarzom, poetom oraz muzykom.

Keywords

Biography fantasy, literature, Tolkien, creation

Summary

“The Unknown Tolkien” is an article introducing the persona and creation of John Ronald Reuel Tolkien, the great novelist and academic. It includes the author’s biography which starts from his birth in the Republic of South Africa and finishes by describing the days preceding the author’s death in England. The Professor’s life was as interesting as the world he depicted in his novels, which proves that his everyday existence inspired him mostly to create fantasy novels. Tolkien’s cult creation has changed the face of world literature, inspiring writers, poets and musicians alike.

Poczytność *Władcy Pierścieni* J.R.R. Tolkiena jest dzisiaj szczególnie duża. Ponadto w mediach jest rozpowszechniana wersja filmowa tej książki. Wydaje się, że wielu zachwycających się tym autorem nie zna drogi życia i twórczości pisarza, dlatego warto ją szerzej poznać.

J.R.R. Tolkien urodził się 3 stycznia 1892 r. w Bloemfontein w Republice Południowej Afryki. Jego ojcem był Arthur Reuel Tolkien, a matką Mable Shuffield. Oboje byli Anglikami, którzy przeprowadzili się do RPA, gdyż Arthur dostał tam propozycję dobrze płatnej kierowniczej posady w Banku Afrykańskim. Tolkienowie mieszkali w dużym domu oraz posiadali służbę. Klimat panujący w Afryce przypadł do gustu ojcu przyszłego autora. Jego matka zносиła go jedynie ze względu na męża. Sytuację pogarszały dzikie zwierzęta, które czyhały praktycznie wszędzie: w nocy na drodze pojawiały się lwy, a pewnego razu do domu wpadły dzikie małpy i pozjadały dziecięce kaftaniki małego Johna. Innym razem w szopie na podwórku załęgły się węże, a gdy tylko John nauczył się chodzić, wszedł na podwórku na tarantulę, która go ukąsiła. Na szczęście służąca była w pobliżu i wyssała jad ze stopy dziecka. Sam Tolkien zarzekał się, iż to wydarzenie nie wywarło na nim piętna i nie zaszczepiło w nim strachu przed pajakami, jednak okropne, jadowite pająki często pojawiają się w jego opowieściach¹. W 1894 r. rodzina powiększyła się o jeszcze jednego syna o imieniu Hilary Arthur. Podczas pobytu w RPA matka autora niecierpliwie czekała, aż będzie mogła pojechać na wakacje do Anglii. Zgodnie z brytyjskim prawem mogła to uczynić dopiero po czterech latach pobytu w RPA. W końcu nadszedł kres oczekiwań. W kwietniu 1895 r. Mable Tolkien zabrała dwóch synów i po trzech tygodniach na statku znalazła się w swoim rodzinnym mieście Birmingham. Artur Tolkien został w Afryce i po dopilnowaniu interesów bankowych miał dołączyć do reszty rodziny. Tak jednak się nie stało, ponieważ w listopadzie nabawił się gorączki reumatycznej i musiał pozostać na miejscu, by wyzdorzeć². Żona chciała wrócić do RPA, aby opiekować się chorym mężem. Okazało się to jednak niemożliwe. W styczniu 1896 r. do Anglii przyszedł telegram informujący, iż Arthur Tolkien miał ciężki krwotok. Zmarł 15 lutego i został pochowany na anglikańskim cmentarzu w Bloemfontein w RPA.

Po śmierci męża Mable Tolkien postanowiła zostać w Anglii. Początkowo mieszkała z synami u swoich rodziców. Następnie przeprowadziła się

¹ H. Carpenter, *J.R.R. Tolkien: wizjoner i marzyciel*, przeł. A. Sylwanowicz, Warszawa 1997, s. 19.

² P. Gulisano, *Tolkien: mit i laska*, przeł. A. Kuciak, Poznań 2002, s. 27.

do małego domku w wiosce Sarehole, gdzie łatwo można było zapomnieć o miejskim gwarze. Przez miejscowość przechodziła tylko jedna droga, za nią była łąka i rzeka, a na rzece młyn³. Chłopcy wspominali ten okres życia w samych superlatywach, jako czas spędzony na zabawie i zbieraniu kwiatów. W Sarehole rodzina mieszkała tylko dwa lata, lecz ten czas wywarł głęboki wpływ na Johna. Od tamtej pory w jego pamięci pozostał sielski klimat angielskiej wioski, który później można znaleźć w jego dziełach. Sam młyn również doczekał się krótkiego motywu we *Władcy Pierścieni*⁴.

Matka przywiązywała ogromną wagę do edukacji chłopców. Początkowo uczyła ich w domu, ale wraz z upływem czasu zaczęła myśleć o znalezieniu szkoły, zwłaszcza dla starszego Johna. Chłopiec już we wczesnych latach życia wykazywał talent do języków. Po skończonej nauce bardzo dużo czytał. Do gustu przypadły mu opowieści Andrew Langa oraz Lewisa Carrolla, np. *Alicja w Krainie Czarów*. W wieku siedmiu lat zaczął układać swoją pierwszą opowieść o smoku. Życie matki chłopców też ulegało zmianom. W życiu Mabel Tolkien coraz większą rolę zaczęło odgrywać chrześcijaństwo. Uczęszczała na katechezy do kościoła katolickiego. W 1900 r. przyjęła sakrament chrztu świętego. Jej synowie bardzo dobrze radzili sobie w nauce. John w drugim podejściu zdał egzaminy wstępne do szkoły im. Króla Edwarda VI, do której uczęszczał jego ojciec. Czesne jednak było wysokie, a dalsza rodzina chłopców odmówiła pomocy w opłaceniu nauki Johna. Powodem była niechęć do konwersji religijnej ich matki. Aby zaoszczędzić pieniądze na naukę, matka z synami przeprowadzili się do małego i ciemnego domu w Birmingham. Miało to również zmniejszyć dystans pomiędzy domem a szkołą. W niedalekim sąsiedztwie domu były tory kolejowe. John zauważył dziwne słowa na pociągach i to był początek jego miłości do języków pochodzenia celtyckiego, takich jak np. walijski. W 1902 r., ze względu na brak wystarczających środków na czesne, John został przeniesiony do szkoły im. św. Filipa. Miało to również zagwarantować katolickie wychowanie chłopca. Rodzina przeprowadziła się do domu położonego niedaleko szkoły. W bezpośrednim otoczeniu szkoły znajdowało się Oratorium Birmingham, gdzie o. Francis Xavier Morgan niedawno objął funkcję proboszcza. Duszpasterz szybko zaprzyjaźnił się z rodziną i był częstym gościem w ich domu. Młody John w tym czasie uczęszczał już do szóstej klasy i wśród jego zainteresowań był język grecki. Ponadto

³ H. Carpenter, *J.R.R. Tolkien: wizjoner i marzyciel...*, s. 25.

⁴ Młyn w Shire.

bardzo interesował się swoim ojczystym językiem i w ten sposób odkrył język średnioangielski. Stan zdrowia matki chłopców pogarszał się. Wkrótce pani Tolkien zaczęła doznawać coraz mocniejszych objawów nieuleczalnej w tamtych czasach cukrzycy. Pewnego dnia zaniemogła i zapadła w śpiączkę. Maybel Tolkien zmarła 14 listopada 1904 r. Śmierć matki wywarła na Johnie niesamowite piętno, wszechpiejąc mu niepewność, strach i pesymizm. Po dziewięciu latach przyszły autor napisał następującą refleksję: „Moja kochana matka była prawdziwą męczennicą; nie wszystkim Bóg daje tak łatwą drogę do swych wielkich darów jak Hilary’emu i mnie, zsyłając nam matkę, która zabiła się pracą i kłopotami, starając się byśmy dochowali wiary⁵”. W tych słowach można dostrzec, iż postawa matki stała się wzorem dla Tolkiena. Imponowała mu jej miłość, oddanie, a przede wszystkim wiara. Na niej postanowił oprzeć całe swoje życie. Przed śmiercią Maybel Tolkien ustanowiła o. Morgana prawnym opiekunem chłopców, którzy znowu zaczęli uczęszczać do szkoły im. Króla Edwarda VI. Dla Johna było to idealne środowisko do rozwijania jego językowych zainteresowań, gdyż poziom nauczania był wysoki. W tym czasie chłopiec zgłębiał łacinę oraz grekę. W 1908 r. o. Morgan umieścił braci Tolkienów w wynajętym pokoju pani Faulkner, gdzie John poznał trzy lata starszą Edith Bratt. Zawiązała się między nimi przyjaźń. Dziewczyna zajmowała pokój bezpośrednio pod pokojem chłopców, co sprzyjało całonocnym rozmowom przyjaciół, którzy latem 1909 r. odkryli, że łączą ich młodzięcza miłość. Gdy o. Morgan dowiedział się o tym, zakazał Johnowi spotykania się z Edith, dopóki nie osiągnie pełnoletności, czyli nie skończy dwudziestu jeden lat. John miał uczyć się, aby dostać stypendium do Oksfordu. Była to jedyna szansa na studia w tej prestiżowej uczelni. Dla młodych zakochanych ten okres okazał się być wielką próbą, zwłaszcza że Edith przeprowadziła się do odległego Cheltenham. John w tym czasie zajmował się nauką. Głównym miejscem jego pracy była biblioteka. Tam też spotkał kolegów o podobnych zainteresowaniach. W 1908 r. założyli Tea Club⁶, który później przekształcił się w Barovian Society⁷. W końcu połączyli dwie nazwy i powstało T.C.B.S.⁸. Była to grupa miłośników literatury i poe-

⁵ H. Carpenter, *J.R.R. Tolkien wizjoner i marzyciel...*, dz. cyt., s. 42-43.

⁶ Klub Herbacyany (tłum. własne).

⁷ Stowarzyszenie Barrovian (tłum. własne). Nazwa pochodzi od sklepu „Barrow’s”, gdzie chłopcy pijali herbatę.

⁸ Tea Club Barrovian Society – Klub Herbacyany Stowarzyszenia Barrovian (tłum. własne).

zji, którzy często spotykali się, by recytować fragmenty wielkich dzieł. W tym czasie szybkiego rozwoju intelektualnego, chłopiec odkrył moc poezji, którą zaczął też tworzyć. W późniejszych latach studiów i pracy akademickiej Tolkien bardzo cenił możliwość spotkania się i wspólnego czytania oraz komentowania dzieł. W późniejszych latach zakładał podobne grupy, uczestnicząc w nich prawie do końca życia.

W 1911 r. John otrzymał stypendium na Oksfordzie do Kolegium Exeter, gdzie rozpoczął studia klasyczne. Wkrótce jednak, za inspiracją i namową jednego z wykładowców, Tolkien zaczął studiować filologię angielską w zakresie językoznawstwa. Zgłębiał język walijski, staroangielski oraz fiński. 3 stycznia 1913 r. John osiągnął pełnoletność. Po trzyletniej rozłące ponownie skontaktował się ze swoją sympatią z czasów szkolnych. Edith była już jednak zaręczona z innym mężczyzną. Tolkien, głęboko przekonany o ich uczuciu, nie zaprzestał zalotów. W niedługim czasie Edith przyjęła oświadczyzny Johna. W radosnym stanie ducha Tolkien wrócił na studia. Sytuacja na świecie nie napawała optymizmem, gdyż w 1914 r. rozpoczęła się pierwsza wojna światowa. Mobilizacja wojskowa stała się powszechna w Wielkiej Brytanii. Przyszły autor zapisał się na szkolenie wojskowe odbywające się w Oksfordzie. W ten sposób chciał uniknąć służby wojskowej, aby móc ukończyć studia. Posunięcie okazało się być trafne. W 1915 r. John uzyskał stopień magistra, jednak ze względu na trwającą wojnę zapisał się do Strzelców z Lancashire i w stopniu podporucznika został oficerem sygnalizującym. 22 marca 1916 r. Edith Bratt i John Ronald Reuel Tolkien zawarli związek małżeński w katolickim kościele w Warwick. W tym samym roku, po powrocie z miesiąca miodowego, Tolkien został wysłany do Francji na linię frontu. Przyszły autor wspomina czas wojny jako tragiczne doświadczenie śmierci, straty, męki oraz dehumanizacji. Pierwsza wojna światowa wiąże się z angielskim pojęciem *Trench Warfare*, czyli z prowadzeniem działań wojennych w okopach. Tolkien był przerażony faktem, iż poszarpane, czasem rozczłonkowane ciała towarzyszy leżały tuż obok stanowisk bojowych. Żołnierze, brnąc kilometrami w okopach na linii frontu, co rusz natykali się na zwłoki. Za okopami krajobraz był spustoszony, spalony, pokryty rozkładającymi się ciałami. Tolkien nigdy nie zapominał okrucieństwa wojny, w której stracił dwóch przyjaciół z czasów szkolnych. Krajobraz po wojnie również stał się doświadczeniem, które posłużyło jako inspiracja do opisanie zniszczonej i przesiąkniętej złem krainy Mordor – królestwa Czarnego Władcy we *Władcy Pierścieni*. Szczęściem w nieszczęściu była gorączka okopowa, na

którą zapadł, i w rezultacie został wysłany z powrotem do Anglii. Choro­ba miała swoje wielokrotne nawroty. Tolkien spędził wiele miesięcy na przemian w różnych jednostkach wojskowych oraz szpitalach na terenie Anglii. Wierna żona nieustannie podróżowała za mężem, wynajmując pokoje jak najbliższej garnizonu. W listopadzie 1917 r. urodził się John – pierwszy syn Tolkienów.

Po zakończeniu wojny w 1918 r. Tolkien w stopniu porucznika wrócił z rodziną do Oxfordu, gdzie wreszcie spokojnie zaczął pracę w zespole przygotowującym nowe wydanie słownika języka angielskiego. Rok później przyszedł autor rozpoczął pracę jako niezależny wykładowca, prowadząc zajęcia w swoim domu w Oksfordzie. W 1920 r. Tolkien przyjął stanowisko docenta literatury angielskiej na uniwersytecie w Leeds. Cała rodzina przeprowadziła się do północnej Anglii. Nie tylko kariera naukowa Tolkiena układała się pomyślnie, ale też życie rodzinne. W tym samym roku urodził się drugi syn – Michael. Cztery lata później Tolkien został profesorem języka angielskiego na uniwersytecie w Leeds. W tym samym roku urodził się trzeci syn – Christopher. Kariera naukowa Tolkiena rozwijała się w zawrotnym tempie. Wzbudził on zainteresowanie konkurencyjnych angielskich uczelni, w tym Oxfordu. W 1925 r. Tolkien zgłosił swą kandydaturę na stanowisko profesora języka staroangielskiego na tym uniwersytecie. Konkurs wygrał. Rodzina z powrotem przeprowadziła się do Oxfordu. Od tego czasu rozpoczął się nowy rozdział w ich życiu. Był to czas wzmożonej pracy intelektualnej, ale też stabilizacji życia rodzinnego. W 1929 r. urodziło się czwarte dziecko Tolkienów – córka Priscilla.

Profesor Tolkien odnosił coraz większe sukcesy naukowe i cieszył się poważaniem środowiska akademickiego. Został zapamiętany jako bardzo dobry i skrupulatny wykładowca, który wprowadził nowy program nauczania językoznawstwa i literaturoznawstwa. Studenci wspominają go jako osobę, która potrafiła ze zwyczajnego wykładu uczynić miejsce gloryfikowania literatury i języka. Profesor miał w zwyczaju na początku wykładu recytować dzieła w oryginalnym języku staroangielskim, którym zresztą perfekcyjnie władał. Oto jak wspomina Tolkiena pisarz John Innes Mackintosh Stewart, jeden z jego studentów: „Potrafi zmienić salę wykładową w salę biesiadną, w której on był bardem, a my ucztu­jącymi, słuchającymi go gośćmi”⁹. Przyszły autor cieszył się też reno­mą i poważaniem wśród naukowców. W 1945 r. Tolkien został wybrany

⁹ H. Carpenter, *J.R.R. Tolkien: wizjoner i marzyciel...*, dz. cyt., s. 125.

na stanowisko profesora anglistyki w Kolegium Merton w Oksfordzie. Podczas swej akademickiej pracy zaprzyjaźnił się z Clivem Staplesem Lewisem – wykładowcą, pisarzem i autorem m.in. *Opowieści z Narnii*. Tolkien kontynuował również tradycję przyjacielskich spotkań, podczas których czytano literaturę. Początkowo byli to *The Coalbiters*¹⁰, natomiast później *Inklingowie*¹¹. Do tych drugich po latach należał również Christopher – syn autora, który poszedł w zawodowe ślady ojca. Podczas życia w Oksfordzie Tolkien praktykował wiarę, prawie codziennie uczestnicząc we mszy świętej. Nie wstydził się tego, iż jest katolikiem w anglikańskim kraju, gdzie nie było to łatwe. Wiarę przekazywał rodzinie – najpierw narzeczonej Edith, która przeszła z anglikanizmu na katolicyzm, później dzieciom, a jego pierworodny John został kapłanem. Ukazywał Boga również ludziom w swoim otoczeniu. Po prawie całonocnej rozmowie nawrócił na katolicyzm C.S. Lewisa. Lata spędzone w Oksfordzie obfitowały również w sukcesy pisarskie.

W 1959 r. profesor przeszedł na emeryturę, postanawiając resztę swojego życia poświęcić żonie jako rekompensatę za wszystkie dni i noce wytężonej pracy akademickiej i pisarskiej. W 1968 r. małżeństwo przeprowadziło się do miejscowości Poole niedaleko Bournemouth w Południowej Anglii. Jest to spokojna nadmorska okolica, w której znajduje się wiele pensjonatów. Pani Tolkien, znudzona snobistycznym towarzystwem oksfordzkich profesorów, miała szansę zawrzeć tam nowe przyjaźnie. Po sukcesach literackich męża, małżeństwo mogło także pozwolić sobie na odrobinę ekstrawagancji. Okres ten jednak został przerwany śmiercią Edith Tolkien w listopadzie 1971 r. Profesor wrócił do Oksfordu, gdzie dostał mieszkanie wraz z wyżywieniem w budynkach uniwersyteckich. W tym samym czasie jego wieloletnia praca literacka i naukowa została również nagrodzona. Tolkien został uhonorowany orderem Imperium Brytyjskiego, a także doktoratem honoris causa Uniwersytetu Oksfordzkiego. 28 sierpnia autor pojechał do przyjaciół do wspomnianego Bournemouth, gdzie podupadł na zdrowiu. 30 sierpnia wziął udział w przyjęciu, lecz mało zjadł i nie czuł się dobrze. Został zawieziony do prywatnego szpitala, gdzie wykryto krwawienie wrzodu

¹⁰ Był to klub miłośników literatury, w którym czytano islandzkie sagi. Uczestnicy spotkań niejednokrotnie przysuwali się bardzo blisko kominka, tak jakby mieli dosłownie gryźć węgiel, stąd też nazwa klubu jest złożeniem dwóch wyrazów *coal* (węgiel) i *bite* (gryźć).

¹¹ Była to nieformalna literacka grupa dyskusyjna założona przy Uniwersytecie w Oksfordzie, która propagowała czytanie i pisanie literatury fantastycznej.

zołądka. Rokowania były optymistyczne, lecz 1 września wywiązało się zapalenie płuc. Profesor John Ronald Reuel Tolkien zmarł rankiem 2 września 1973 r. w wieku osiemdziesięciu jeden lat¹².

Twórczość J.R.R. Tolkiena

Mimo wielkiego wkładu w rozwój nauki, Profesor z Oksfordu nie jest głównie kojarzony ze swym dorobkiem naukowym, ale literackim. Pisanie powieści fantastycznych, kreowanie własnego świata i jego dziejów, było nie tylko jego pracą, ale też głównym zajęciem. Oddawał mu się bezgranicznie, często przedkładając je nad sen: „Świat pracy Tolkiena, który był zarazem – jako że odmawiał oddzielenia jednego od drugiego – jego hobby, prywatną rozrywką, główną pasją¹³”. To unikalne połączenie pracy z pasją urzekło miliony czytelników na całym świecie i przełożyło się na wielki sukces literacki.

Pierwsze wzmianki o próbach literackich Tolkiena datuje się na rok 1907 r., kiedy to młody John zainspirowany literaturą fantastyczną wymyślił swoją pierwszą opowieść o smoku. Chłopiec rozwijał również swoje zainteresowania językowe, studiując w wolnym czasie np. język niemiecki czy gocki. Język staroangielski jednak wywarł na nim największy wpływ. Dzieła takie jak *Beowulf*¹⁴ i *Pan Gawen i Zielony Rycerz*¹⁵ zainspirowały Tolkiena do przeszukiwania biblioteki szkolnej w poszukiwaniu elementów wspólnych oraz korzeni różnych języków. Owa inspiracja znalazła również ujście w tworzeniu własnych języków, których używał w swojej późniejszej twórczości. Największe jednak wrażenie wywarły na nim wersy ze średnioangielskiego poematu Cynewulfa *Crist*: „Witaj Earendelu najjaśniejszy z aniołów/ ponad śródziemie posłany do ludzi¹⁶”. Te dwie linie tekstu wywołały w przyszłym autorze niespodziewaną reakcję, jak to sam określił: „Poczułem osobliwy dreszcz, jakby coś we mnie drgnęło, na wpół obudzone ze snu. Za tymi słowami, gdybym tylko potrafił to uchwycić, kryło się coś bardzo odległego, dziwnego i pięknego, co leżało daleko poza granicami języka staroangielskiego¹⁷”.

¹² P. Gulisano, *Tolkien: mit i taska*, dz. cyt., s. 218-221.

¹³ T.A. Shippey, *J.R.R. Tolkien Pisarz Stulecia*, red. Z. Domańska, Poznań 2004, s. 10.

¹⁴ Epicki poemat heroiczny nieznanego autora. Spisany około 1000 r.

¹⁵ Średniowieczny poemat nieznanego autorstwa. Datowany na XIV wiek.

¹⁶ H. Carpenter, *J.R.R. Tolkien: wizjoner i marzyciel...*, dz. cyt., s. 82.

¹⁷ Tamże.

Te prorocze słowa obrazują, iż w Tolkienie pojawiła się pewna nowa sfera zainteresowań i inspiracji. Była to literatura. Od tamtej pory przyszedł autor dorastał z pewną, nie do końca ukształtowaną wizją swojej późniejszej twórczości. Cała jego praca, wszystkie pomysły zmierzały w jednym kierunku, aby stworzyć mitologiczne dzieło. Powieść, która by sięgała do początku świata. Taki właśnie był *Silmarillion*. Tolkien pisał to wielkie dzieło niemal całe swoje życie. Jest to najważniejsza powieść w dorobku autora. Od tego dzieła wszystko się zaczęło i wszystko na nim kończyło. Było ono kopalnią pomysłów, z których Tolkien czerpał przy pracy nad innymi dziełami.

Pierwszą powieścią Tolkiena, która ujrzała światło dzienne, był *Hobbit*. Został napisany w siedem lat. Książkę wydano w 1937 r. jako powieść dla dzieci. To właśnie jedno z nich – syn wydawcy – wydało pozytywną recenzję, która zadecydowała o publikacji dzieła. Taki zabieg okazał się trafnym posunięciem, gdyż sukces powieści był niezwykły. Zniecierpliwieni czytelnicy pytali o dalszą część przygód hobbita. Było to impulsem do stworzenia kontynuacji dzieła. Jednak podczas pracy nad nową powieścią, wymknęła się spod kontroli autora. Zamiast być książką dla dzieci, stała się powieścią dostojną, pisaną wyniosłym językiem, wręcz epicką. Praca nad *Władcą Pierścieni* trwała dwanaście lat. Kilka lat zajęło również nanoszenie poprawek. Powieść była obszerna. Przynosiło to wydawcy nie lada problemów, gdyż papier akurat podrożał, a musiał on wydrukować sporo ponad tysiąc stron tekstu wzbogaconego o ilustracje i mapy. Zapadła decyzja, aby dzieło podzielić na trzy części. Tolkien początkowo oponował, ale ostatecznie musiał przystać na warunek wydawcy, ponieważ nie znaleziono innego rozwiązania. W międzyczasie, w 1949 r., zostało wydane opowiadanie *Rudy Dżil i jego pies*, a w 1954 r. dwa pierwsze tomy *Władcy Pierścieni: Drużyna Pierścienia i Dwie Wieże*. Rok później ukazał się ostatni tom – *Powrót Króla*. Od tego momentu literatura na świecie zmieniła swoje oblicze. Sukces *Władcy Pierścieni* był podawany w wątpliwość do tego stopnia, iż wydawnictwo zrezygnowało z honorarium dla twórcy, dając mu jedynie procent od sprzedaży. Ta jednak była oszałamiająca. Wszystko wyszło nawet korzystniej dla samego autora, a powieść stała się na świecie przedmiotem kultu. Zastanawiający jest fakt, iż w rodzimej konserwatywnej Anglii książka nie została tak dobrze odebrana jak w Stanach Zjednoczonych. Za oceanem powieść była rozchwytywana i czytana szczególnie przez studentów. Na murach kampusów, koszulkach czy przypinkach pojawiły się kontrkulturowe hasła takie

jak: *Gandalf for president*¹⁸ czy *Frodo lives*¹⁹. Hasła te zdają się zacierać granicę pomiędzy światem fikcyjnym a rzeczywistym. Przenoszą one czarodzieja Gandalfa i Froda Bagginsa – głównych bohaterów „Władcy Pierścieni” – do realnego świata. Owo posunięcie jest bardzo wymowne i obrazuje stosunek amerykańskiego społeczeństwa lat 50. i 60. XX wieku do władzy oraz zastanej sytuacji społeczno-politycznej. Wyimaginowany świat *Władcy Pierścieni* okazał się być ludziom bliższy i bardziej wartościowy niż ten realny. Niewątpliwie świadczyło to o nieocenionej wartości dzieła. Sukces powieści objawił się również w tym, iż została ona przetłumaczona na wiele języków. Po kolejnych listach od czytelników autor nanosił poprawki, które ukazywały się w jej kolejnych wydaniach. Życie Profesora też uległo zmianie. Otrzymywał ogromne ilości listów od wielbicieli jego twórczości, na które rzetelnie odpisywał. Fani przesyłali również prezenty. Pewnego dnia Tolkien otrzymał list od człowieka imieniem Sam Gamgee²⁰, na co autor bardzo pozytywnie zareagował, odsyłając nadawcy podpisane trzy tomy powieści. Z czasem popularność stała się uciążliwa, a wielbiciele posuwali się nawet do zaglądania przez okna domu Tolkienów i robienia zdjęć. Sytuacja skłoniła małżeństwo do zmiany adresu zamieszkania. W 1962 r. autor wydał zbiór wierszy pt. *Przygody Toma Bombadila*, a w 1964 r. zbiór esejów pt. *Drzewo i liść*. Przed przeprowadzką w 1967 r. ukazało się opowiadanie pt. *Kowal z Podlesia Większego*. Rok później już w innym domu autor chciał dokończyć swe największe dzieło, wspomniany wcześniej *Silmarillion*. Powieść ta była mu najdroższa i już jego wczesna twórczość liryczna i epicka były podwalinami do stworzenia tego dzieła. Zostało ono wydane pod redakcją syna Christophera cztery lata po śmierci autora. Powieść odniosła wielki sukces. Zawarta jest w nim m.in. opowieść o Beren i Luthien, w której nieśmiertelna Luthien rezygnuje ze swej nieśmiertelności, aby poślubić śmiertelnego Berena. Na płycie nagrobnej Edith Tolkien widnieje dopisek – Luthien, a Johna Ronalda Reuela Tolkiena – napis Beren. Ten fakt dosadnie ukazuje, jak głęboko autor przeżywał swoją twórczość i jakie znaczenie miała dla całego jego życia.

W swej twórczości Profesor wyraźnie wskazuje, iż to właśnie życie doczesne stanowiło dla niego największą inspirację. Tworząc powieści

¹⁸ T. Roszak, *The Making of a Counter Culture: Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*, Los Angeles 1995, s. 40.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tak nazywa się jeden z bohaterów powieści.

fantastyczne, autor nie chciał przekazywać złożonych alegorii, których nie znosił, lecz pokazać, że pisarz powieści fantastycznych czerpie inspirację ze świata rzeczywistego. Poprzez wtórne tworzenie fantastycznego świata autor stara się wyjaśnić ten rzeczywisty: „Świat, jaki rozpościera się przed naszymi oczyma na kartach powieści, to nasz świat, ale zobaczony inaczej²¹”. Można więc powiedzieć, iż dwa światy koegzystują ze sobą i pozostają w nierozzerwalnym związku. Powieść fantastyczna nie jest odizolowana od rzeczywistości, ale głęboko w niej osadzona. Świat powieści Tolkienu zawierał się w różnych obrazach i doświadczeniach jego życia. Można było w nim dostrzec młyn na rzece z dzieciństwa autora, krajobraz i okrucieństwo pierwszej wojny światowej, uprzemysłowienie Oxfordu, wieczną miłość do drzew i natury, a także jedyne- go, wszechmogącego Boga. Niewątpliwie najlepszą biografią autora są jego dzieła. W nich można odnaleźć odbicie całego życia tego wielkiego twórcy.

Bibliografia

- Carpenter H., *J.R.R. Tolkien: biografia*, przeł. A. Sylwanowicz, Kraków 2016.
- Carpenter H., *J.R.R. Tolkien: wizjoner i marzytel*, przeł. A. Sylwanowicz, Warszawa 1997.
- Day D., *Pierścień Tolkiena*, przeł. M. Antosiewicz, Warszawa 1997.
- Gomez T., *J.R.R. Tolkien*, tłum. D. Bartnik, Warszawa 2006.
- Grotta D., *Tolkien – twórca Śródziemia: biografia*, przeł. M. Wawrzyńczak, Warszawa 1998.
- Gulisano P., *Tolkien: mit i taska*, przeł. A. Kuciak, Poznań 2002.
- Lichański J.Z., *Opowiadania o... krawędzi epok i czasów Johna Ronalda Reuela Tolkiena*, Warszawa 2003.
- Roszak T., *The Making of a Counter Culture: Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*, Los Angeles 1995.
- Shippey T.A., *J.R.R. Tolkien Pisarz Stulecia*, red. Z. Domańska, Poznań 2004.
- Tolkien J.R.R., *Listy*, wybrane i opracowane przez Humphreya Carpentera przy współpracy Christophera Tolkiena, tłum. A. Sylwanowicz, Poznań 2000.
- Tyler J.E.A., *Tolkien: przewodnik encyklopedyczny*, przeł. A. Banaszak, Poznań 1992.

²¹ J.Z. Lichański, *Opowiadania o... krawędzi epok i czasów Johna Ronalda Reuela Tolkiena*, Warszawa 2003, s. 19.

